

*О. Ю. Шумейко,
старший викладач, Полтавський національний технічний університет імені Юрія
Кондратюка, м. Полтава
В. С. Бурченко,
студент, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, м.
Полтава*

АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

*О. Yu. Shumeiko,
senior lecturer, Poltava National Technical Yu. Kondratyuk University, Poltava
V. S. Burchenko,
student, Poltava National Technical Yu. Kondratyuk University, Poltava*

DEPRECIATION POLICY AND ITS IMPACT ON PLAYING FIXED ASSETS

В статті досліджено стан відтворення основних засобів підприємств України. Встановлено його зв'язок з повнотою виконання амортизацією своїх функцій. Амортизаційна політика, являючись комплексом заходів на макроекономічному та мікроекономічному рівнях, спрямованим на ефективне відновлення основних засобів, на сучасному етапі розвитку економіки вітчизняних підприємств не забезпечує формування достатнього обсягу фінансових джерел. У зв'язку з цим спостерігається різке накопичення ступеню зносу знарядь праці. У статті емпіричним шляхом визначено необхідний рівень витрат підприємства на амортизацію у складі доходів від реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) для забезпечення поживлення процесів відтворення його основних засобів. Рекомендовано комплекс заходів на макро- та макрорівнях щодо підвищення ефективності амортизаційної політики.

In the article the state of play of fixed assets of enterprises in Ukraine. Established its relationship with fullness amortization execution of its functions. Depreciation policy, being a set of measures at the macroeconomic and microeconomic levels for the effective recovery of fixed assets, at the present stage of economic development of domestic enterprises do not provide sufficient formation of financial sources. In this regard, a sharp deterioration degree of accumulation tools. The paper empirically determined necessary level of expenditure on depreciation as revenue from sales of goods (works, services) processes for recovery play its assets. Recommended range of measures at the macro and macro levels to improve the effectiveness depreciation policy.

Ключові слова: *основні засоби, знос, відтворення основних засобів, амортизація, амортизаційна політика, методи амортизації.*

Keywords: *fixed assets, depreciation, reproduction of fixed assets, amortization, depreciation policy, depreciation methods.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний стан національної економіки України перебуває в складних умовах та потребує поживлення господарського життя підприємств з метою забезпечення економічного зростання держави. Досягти цього можна на основі фінансової стабілізації, структурної перебудови тощо.

Зміна економічних умов відтворення основних фондів в українській економіці зробило актуальною задачу дослідження ринкової системи амортизації в аспекті зміни фінансово-економічного змісту формування та подальшої реалізації амортизаційної політики підприємства. Це обумовлено тим, що гнучка амортизаційна політика держави і окремих промислових підприємств є одним з основних факторів відновлення економічного зростання в умовах кризи, спаду виробництва та інфляції. Однак, в теперішній час відсутня цілеспрямована державна амортизаційна політика, не розроблена концепція відновлення, ефективного накопичення і використання фінансових ресурсів. Як наслідок, на рівні підприємств система амортизації розглядається як другорядна у розв'язанні задач відтворювального характеру, оновлення фінансових ресурсів. Така ситуація характерна для багатьох промислових підприємств України.

Аналіз останніх публікацій. На сьогоднішній день амортизаційній політиці та її впливу на економіку держави та підприємств присвячена значна кількість праць вітчизняних та зарубіжних вчених зокрема В. Бакай, Н. Дугієнко, С. Хоми, О. Сметанюк, П. Бубенко, Н. Приймак, П. Тальміної, Н. Виговської та ін. Однак є необхідність визначити сутність національної амортизаційної політики як системи з існуючими нормами амортизації, гнучкими методами її нарахування, цільовим використанням амортизаційних засобів, що дозволило б реалізовувати національні пріоритети. Особливої уваги заслуговує дослідження ефективності відтворювальної функції амортизації.

Формулювання цілей дослідження. Формування ефективної амортизаційної політики підприємства.

Викладення основних результатів та їх обґрунтування. Будь-яке підприємство для отримання корисних результатів повинно мати розвинуту техніко-технологічну базу. Тільки наявність засобів праці, які знаходяться в нормальному технічному стані, може забезпечити отримання економічних вигод і, як наслідок, забезпечити досягнення кінцевої мети – прибутку. Таку базу для підприємства становлять основні засоби (фонди). Однак в процесі експлуатації вони зазнають зносу і виникає потреба в їх безперервному поновленні або відтворенні – простому чи розширеному.

Просте відтворення основних засобів здійснюється в тому самому обсязі – відбувається заміна окремих зношених частин основних засобів або заміна старого устаткування на аналогічне, тобто тоді, коли постійно відновлюється попередня виробнича потужність. Розширене відтворення передбачає кількісне та якісне збільшення діючих основних засобів або придбання нових основних засобів, які забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування.

Оновлення основних засобів має бути фінансово забезпечене через формування на підприємстві необхідних коштів для відтворення виробничого потенціалу. Процес відшкодування зношування основних фондів здійснюється шляхом амортизації. Теперішній стан економічної науки – характеризується відсутністю серед науковців єдиних поглядів на сутність амортизації та її роль в механізмі відтворення основних засобів.

Найбільш поширеним у вітчизняній літературі зустрічається наступне трактування: амортизація – це поступове перенесення вартості основних засобів на виготовлену продукцію з метою нагромадження коштів для їх відтворення [1].

В.Й. Бакай дає визначення амортизації так: „Амортизація – це складний економічний механізм, що кількісно відображає втрату знаряддями праці вартості основних засобів, які амортизуються, протягом строку їх корисного використання (експлуатації), і поступове перенесення її на новостворений продукт з наступним нагромадженням коштів для відтворення (придбання) основних засобів” [1, с. 135-140]. Головна відмінність запропонованого визначення від інших є те, що амортизація, насамперед, це економічний механізм. А більшістю авторів вона розглядається як процес, який має під собою значно вужче твердження, ніж механізм.

На погляд більшості науковців, амортизація за сучасних умов господарювання повинна виконувати такі:

а) відшкодування коштів, вкладених у засоби праці. Дана функція амортизації має походження від того, що одним із її призначень є повернення капіталу, вкладеного у засоби праці через перенесення їх вартості на вартість готової продукції.

б) відтворювальна функція – забезпечення відтворення фізичного та морального зносу засобів праці за рахунок акумулювання у амортизаційному фонді необхідної кількості грошових коштів. Дана функція тісно пов'язана із попередньою, але передбачає, що амортизація призначена для здійснення як простого, так і розширеного відтворення основних засобів.

в) накопичувальна функція – забезпечення акумулювання амортизаційних відрахувань у амортизаційному фонді.

г) облікова функція, пов'язана з тим, що амортизація є засобом систематичного відображення у бухгалтерських рахунках процесу перенесення вартості засобів праці на готову продукцію виготовлену з їх використанням;

д) фіскальна функція, яка створює можливості для регулювання підприємством рівня сплачених податків, а для держави – створює можливості для реалізації податкової політики.

е) інноваційна функція амортизації забезпечує відтворення засобів праці на новому технічному рівні у відповідності із розвитком науково-технічного прогресу.

и) науково-технічна функція полягає в сприянні розвитку та прискорення темпів науково-технічного прогресу.

к) калькуляційна функція полягає у визначенні витрат на виробництво та реалізацію продукції.

л) інвестиційна функція амортизації передбачає акумулювання в амортизаційному фонді амортизаційних відрахувань як фінансового ресурсу відтворення основних засобів, тобто забезпечення процесу кругообігу засобів праці грошовими засобами, необхідними для їх відтворення.

м) регулююча функція реалізується через встановлення та використання законодавчо-закріплених норм та нормативів для здійснення амортизаційних розрахунків, порядку формування та використання амортизаційного фонду [7, с. 253 – 264].

Амортизація залежно від багатьох факторів може неоднаково виконувати свої функції. Тут має місце амортизаційна політика.

Амортизаційна політика – це напрямок діяльності, що реалізується через визначений комплекс заходів на макроекономічному та мікроекономічному рівнях, спрямований на ефективне відновлення основних засобів шляхом встановлення норм амортизаційних відрахувань.

Основна мета розроблення амортизаційної політики, як відзначає Н. Виговська, – збільшення за рахунок внутрішніх джерел потоку власних фінансових ресурсів [3, с. 10].

Підприємства самостійно, завдяки амортизаційній політиці, встановлюють розміри економічної амортизації, від якої залежить розмір прибутку підприємства. Це визначено п. 28 П(С)БО 7, однак жодних рекомендацій про використання тільки одного методу нарахування амортизації або прямих заборон на використання різних методів щодо одного з об'єктів основних засобів у стандарті немає.

Повернувшись безпосередньо до основних засобів, зазначимо, що вони сьогодні залишаються одними із найголовніших факторів виробництва. За останні роки спостерігається негативна тенденція у відтворенні основних засобів (табл. 1., рис.1).

Таблиця 1.
Введення в дію нових основних засобів по Україні за 2001-2014 рр. [4]

рік	Основні засоби (у фактичних цінах на кінець року), млн. грн.	Введення в дію нових основних засобів, млн. грн.	рік	Основні засоби (у фактичних цінах на кінець року), млн. грн.	Введення в дію нових основних засобів, млн. грн.
2001	915000	33255	2008	3150000	149635
2002	965000	35025	2009	3904000	111345
2003	1026000	44165	2010	6649000	122572
2004	1141000	61468	2011	7396951	147939
2005	1276000	70497	2012	9148017	190955
2006	1569000	82333	2013	10401323	165769
2007	2047000	127453	2014	13752117	126162

Абсолютне значення коефіцієнту оновлення основних засобів в цілому по Україні є низьким, і, хоча, у 2007 році це значення було на рівні 6,2 % до 2010 року воно знизилося до 1,84%. За такі темпи руху основних фондів не відбувається навіть просте їх відтворення.

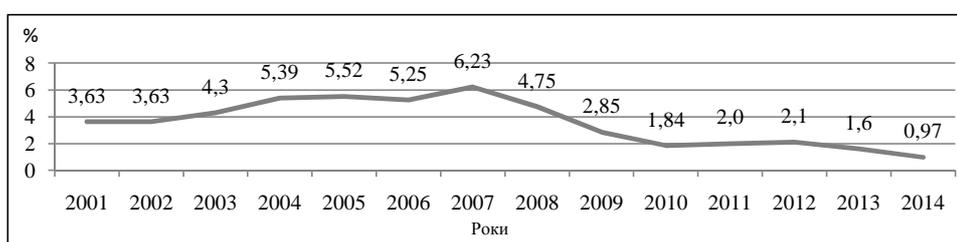

Рис. 1. Коефіцієнт оновлення основних засобів за 2001-2014 роки

Сума накопиченого зносу та ступінь зносу основних засобів за останні роки в цілому по підприємствах України характеризують дані наведені у табл.2.

Таблиця 2.
Ступінь зносу основних засобів підприємств України за 2001-2014 рр. [4]

Рік	Сума накопиченого зносу основних засобів, млн. грн.	Темп зростання суми зносу основних засобів, %	Ступінь зносу, %	Рік	Сума накопиченого зносу основних засобів, млн. грн.	Темп зростання суми зносу основних засобів, %	Ступінь зносу, %
2001	412199	–	45,0	2008	1898449	132,7	61,2
2002	452579	113,7	47,2	2009	2306298	180,1	60,0
2003	487326	109,8	48,0	2010	4917565	121,5	74,9
2004	553616	107,7	49,3	2011	5616893	213,2	75,9
2005	614636	113,6	49,0	2012	7012030	114,2	76,7
2006	794387	111,0	51,5	2013	8044362	124,8	77,3
2007	1054018	129,2	52,6	2014	11477195	142,7	83,5

Аналізуючи показники наведені у табл. 2, можна відзначити, що відсоток зносу основних засобів у період з 2001 по 2014 роки неухильно зростає, дещо зменшуючись лише у 2005 та 2009 роках. Треба також зазначити, що протягом зазначеного періоду відбувалося щорічне збільшення показника їх зносу. Якщо у 2004 році приріст зносу щодо попереднього року становив 7,7%, то у 2011 році щодо 2010 року більше ніж у два рази. Тобто спостерігається тенденція випередження зношеності основних засобів порівняно із приростом їх первісної вартості.

Основні засоби відіграють важливу роль у процесі виробництва, однак їх стан можна визнати незадовільним, оновлення матеріально-технічної бази виробництва здійснюється низькими темпами запровадження нових технологій для багатьох підприємств стає досить проблематичним. Вирішення цих проблем сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств та поліпшенню економічного стану країни.

Повільність процесів відтворення основних засобів українських підприємств пов'язана перш за все обмеженістю джерел фінансування інвестицій в основний капітал. Як зазначалося вище важливим джерелом

відтворення основних засобів є кошти амортизаційного фонду. Вивчення структури витрат підприємств України вказує на незначну частку витрат на амортизацію у структурі операційних витрат на реалізовану продукцію (товари, роботи, послуги). Розрахунки, що здійснені за даними Держкомстату України свідчать, що питома вага амортизації у складі операційних витрат з реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) по підприємствах України не перевищують 3,2 %.

Рівень компенсованих витрат підприємства на реновацію основних засобів характеризує показник рівня витрат на амортизацію у складі доходів від реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), або амортизаційної ємності реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг). Такий показник, визначений за статистичними даними у середньому по Україні за 2005-2011 роки становить не більше 3,14%, що підтверджує недостатність витрат підприємств на амортизацію для забезпечення нормального відтворення основних фондів (табл. 3).

Таблиця 3.
Рівень витрат на амортизацію (амортизаційність) у складі доходів від реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) підприємств України за 2005 – 2014 рр. [4]

Рік	Обсяг реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), млн. грн.	Амортизаційні відрахування, млн. грн.	Рівень витрат на амортизацію, %
2005	1514549,1	36571,4	2,41
2006	1898295,0	45045,2	2,37
2007	2414715,3	57923	2,40
2008	3014742,4	72805	2,41
2009	2740778,5	86126	3,14
2010	3360091,5	90843,9	2,70
2011	3991239,4	101559,5	2,54
2012	4203169,6	146582,1	3,45
2013	4050215,0	185719	4,59
2014	4045727,1	165064,6	4,08

Для вивчення залежності між рівнем амортизаційності продукції (товарів, робіт, послуг) та рівнем зношеності основних засобів підприємств України можна побудувати кореляційне поле, в якому результативним показником являється коефіцієнт зносу основних засобів, а визначним – амортизаційність продукції (товарів, робіт, послуг) за 2005-2014 роки (рис.2). За результатами обробки даних була отримана поліноміальна залежність з високим ступенем зв'язку. Дану залежність описує рівняння:

$$y = -143,56x^4 + 1920,4x^3 - 9451,9x^2 + 20325x - 16067 \quad (1)$$

при $R^2 = 0,9069$

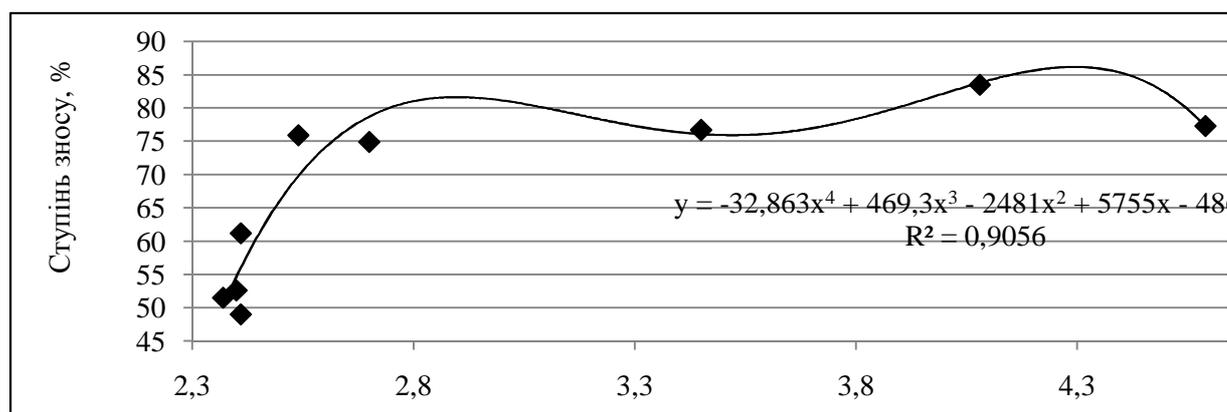

Рис. 2. Залежність ступеню зносу основних засобів від рівня витрат на амортизацію

Як видно, зменшення коефіцієнту зносу здатний забезпечувати тільки такий рівень амортизаційності, який знаходиться на відтинкові від 2,9 % до 3,5%. Це пояснюється тим, що при меншому значенні амортизаційності амортизаційних відрахувань просто не вистачатиме на відновлення основних засобів, але якщо це значення перевищить 3,5 %, то підприємство обмежить свої можливості розвивати технологічну базу за рахунок прибутку, тому надмірне збільшення амортизаційності продукції позитивного ефекту не матиме.

Формування ефективної амортизаційної політики підприємствами, яка б впливала на обсяг витрат, що забезпечують реновацію основних засобів, шляхом вибору методів амортизації здатне забезпечити поліпшення технічного стану основних фондів.

Із накопичувальною функцією амортизації пов'язане питання доцільності нецільового використання амортизаційного фонду, оскільки в процесі накопичення коштів за умови браку оборотного капіталу, амортизаційний фонд може відігравати роль резерву коштів для поповнення обігового капіталу.

Співставлення темпів зростання обсягів реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) українських підприємств, динаміки рівня витрат на реновацію основних засобів та ступеню їх зносу свідчить про нецільове використання ними коштів амортизаційного фонду. З метою поліпшення ситуації у сфері формування державної амортизаційної політики необхідно:

- регламентувати на законодавчому рівні використання амортизаційних відрахувань суто для оновлення основних фондів;

- встановити контроль держави за цільовим використанням амортизаційних коштів підприємств з метою обмеження їх спрямування на поповнення оборотних коштів і поточне невиробниче споживання;

- встановити норми амортизаційних відрахувань, які б відповідали оптимальним строкам корисного використання об'єктів основних фондів.

- запровадити в Україні інвестиційний податковий кредит або інвестиційну податкову знижку, які надаватимуться за умови повного використання амортизаційних відрахувань на інвестиційні цілі;

- регламентувати на рівні підприємств створення амортизаційного фонду, який має на меті – оновлення основних фондів.

Висновки. Ефективний амортизаційний механізм та раціональний вибір методів амортизації на диференційованій основі для забезпечення заданого рівня амортизації у складі доходів від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) забезпечують відтворення основних засобів на новій, більш досконалішій основі. З метою ліквідації проявів провадження недобросовісної амортизаційної політики підприємствами потрібна регламентація її умов на законодавчому рівні. Таким чином, забезпечення певних темпів розвитку і підвищення ефективності виробництва можливе за умови формування ефективної амортизаційної політики на макроекономічному та мікроекономічному рівнях. Подальші дослідження мають здійснюватися у напрямку виявлення особливостей формування амортизаційної політики підприємств окремих галузей економіки.

Література.

1. Бакай В.Й. Проблема вибору оптимального варіанта методу нарахування амортизації на підприємствах / В. Й. Бакай // Вісник Технологічного університету Поділля. Економічні науки. – 2002. – №5, Ч.2, Т.1. – С. 135-140
2. Бланк І. А. Управление формированием капитала / І. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. – 512 с.
3. Виговська Н. Г. Удосконалення обліку амортизації: стан, проблеми, перспективи / Н. Г. Виговська – К: КНТЕУ, 1999. – 340 с.
4. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Дугієнко Н. О. Економічна сутність амортизаційної політики та її основні складові в період глобалізації // Вісник запорізького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 1(4). – С. 122 – 130
6. Сметанюк О. А. Проблеми фінансового забезпечення відтворення основних засобів / О.А. Сметанюк // Економічний простір. – 2012. – № 59. – С. 253 – 264
7. Хотомлянський О., Колосок В. Амортизаційний фонд як джерело відтворення основних засобів / О. Хотомлянський, В. Колосок // Економіка України. – 2004. – №3. – С 38 – 42
8. Яшан Ю. В. Напрямки підвищення ефективності відтворення і використання основних засобів / Ю. В. Яшан // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. – № 22, ч. II. – С. 105 – 111

References.

1. Bakaj, V.J. (2002). "The choice of optimal variant of the method of depreciation in enterprises", *Visnyk Tekhnolohichnoho universytetu Podillia. Ekonomichni nauky*, no. 5, part. 2, vol.1., pp. 135-140
2. Blank, I. A. (2002). *Upravlenye formirovanyem kapytala*, Nyka-Tsentr, Elha, Kyiv, Ukraine
3. Vyhovska, N. H. (1999). *Udoskonalennia obliku amortyzatsii: stan, problemy, perspektyvy*, KNTU, Kyiv, Ukraine
4. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2015), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>, opendocument (Accessed October 2015).
5. Duhiienko, N. O. (2009). "The economic essence depreciation policy and its main components in the period of globalization", *Visnyk zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 1(4), p.p. 122 – 130

6. Smetaniuk, O. A. (2012). "Problems of financial support playback of fixed assets", *Ekonomichnyj prostir*, no. 59, pp. 253 – 264
7. Khotomlianskyj, O. and Kolosok, V. (2004). "Sinking fund as a source of reproduction of fixed assets", *Ekonomika Ukrainy*, no. 3, pp. 38 – 42
8. Yashan, Yu. V. (2012). "Directions efficiency and reproduction of fixed assets", *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 22, part. 2, pp. 105 – 111

Стаття надійшла до редакції 18.10.2015 р.